

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حجاب اجباری آری یا نه؟

تحلیل قرآنی - روایی حجاب اجباری و الزام حکومتی آن

جواد ایروانی

دانشیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۱	بخش اول: حد واجب حجاب و تفسیر «إِلَّا مَا ظَهَرَ» در آیه حجاب
۱۳	الف. دورنمای آیه و برداشت‌ها
۱۷	ب. قراین و شواهد تفسیرکننده
۱۷	۱. قراین درون‌متنی (آیات مرتبط)
۱۷	آیه اول: آیه ۳۱ سوره نور
۲۲	آیه دوم: آیه ۵۹ سوره احزاب
۲۲	جلباب و مسئله چادر
۲۶	آیه سوم: آیه ۳۳ سوره احزاب
۲۸	تفاوت تبرج با «لباس شهرت»
۳۰	آیه چهارم: آیه ۵۳ سوره احزاب
۳۰	آیه پنجم: آیه ۲۵ سوره قصص
۳۴	بهترین صفات زنان
۳۶	۲. شواهد تاریخی و فضای نزول
۴۰	«معارف» چیست؟
۴۲	۳. شواهد حدیثی
۴۶	یک. روایات درباره محدودۀ «إِلَّا مَا ظَهَرَ»
۵۵	دو. پوشش موی سر
۶۱	سه. نتیجه‌گیری از شواهد حدیثی

- ۶۲..... چهار. بررسی روایات مخالف
- ۶۲..... روایت اول
- ۶۳..... روایت دوم
- ۶۵..... روایت سوم و چهارم
- ۶۷..... روایت پنجم
- ۷۴..... روایت ششم و هفتم
- ۷۶..... روایت هشتم
- ۷۸..... ۱. فله فله پوشش
- ۸۶..... جمع بندی بحث درباره محدودده و کمیت پوشش
- ۸۹..... نکات درباره محدودده و آرایش بانوان
- ۸۹..... یک بخش «رب» در کیفیت حجاب شرعی
- ۹۱..... موضوع چادر
- ۹۱..... دو. رنگ پوشش
- ۹۲..... اول. شرایط عادی
- ۹۳..... دوم. رنگ پوشش بانوان
- ۹۳..... سوم. سیاه پوشی بانوان
- ۹۴..... تأملی در یک روایت
- ۹۷..... سه. مطلوبیت حجاب حداکثری
- ۹۷..... چهار. حجاب در برابر نگاه، و حجاب در برابر تماس با نسی
- ۹۹..... پنج. تأکید بر آرایش و زینت برای زنان با رعایت حد
- ۱۰۱..... شش. استحباب ویژه آرایش زن برای همسر خود
- ۱۰۳..... بخش دوم: الزام حکومتی حجاب
- ۱۰۷..... الف. دلایل الزام قانونی و حکومتی حجاب
- ۱۰۷..... ۱. اطلاق دلایل نهی از منکر
- ۱۰۹..... آیا بی حجایی «منکر» است؟
- ۱۱۳..... ۲. اجتماعی بودن مسئله حجاب
- ۱۱۵..... ۳. آسیب‌زایی بی حجایی علنی
- خط قرمز «رعایت حقوق دیگران» و «اصول اخلاقی» در اسناد
- ۱۱۷..... بین‌المللی

۴. اختیارات متناسب با وظایف حاکمیت دینی ۱۱۸
- ب. پاسخ به چند پرسش ۱۲۰
- پرسش اول: آیا در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و حضرت علی رضی الله عنه حجاب اجباری بود؟ ۱۲۰
- پاسخ ۱۲۲
- یک. عدم گسترده‌گی و شدت پدیده برهنگی و تبرج در عصر معصومان علیهم السلام ۱۲۲
- و. کوچکی دولت‌ها و محدود بودن امکانات حکومت‌ها ۱۲۸
- سه. مواجهه بودن با مشکلات حادثه و وجود اولویت‌های دیگر ۱۲۸
- پرسش دوم: - «باجباری با «لا إكراه فی الدین» سازگار است؟ ۱۲۹
- پاسخ ۱۲۹
- پرسش سوم: آیا و نه انون رای حجاب تعدی از حدود الهی نیست؟ ۱۳۱
- پاسخ ۱۳۲
- پرسش چهارم: چرا قرآن در سنده حجاب حکومت‌ها را مخاطب قرار نداده است؟ ۱۳۳
- پاسخ ۱۳۳
- پرسش پنجم: چرا زنان غیرمسلمان ملزم به رعایت حجاب می‌شوند؟ ۱۳۴
- پاسخ ۱۳۴
- نتیجه گیری ۱۳۷
- کتابنامه ۱۳۹

مقدمه

یکی از نیرهای آدمی لباس مناسب است که علاوه بر زیبایی، بدن وی را از سرما و گرما، حرارت و گزند موجودات موذی حفظ می کند. قرآن کریم لباس را از نعمت‌ها، بهی برای انسان برشمرده است: ﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يَوْمَ، لَبَسُوا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ لِبَاسًا حَسَنًا﴾^۱ ﴿وَجَعَلْ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمْ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ﴾^۲.

یکی از کارکردهای لباس، پوشیدن بهش‌ها را از اندام و نیز زیبایی‌های بدن در برابر دیگران به‌ویژه جنس مخالف است امروزه از این کارکرد با عنوان «حجاب» یاد می‌شود. حجاب اگرچه در مرد،

۱. اعراف ۷: ۲۶: «ای فرزندان آدم! در حقیقت، ما برای شما لباسی فروفرستادیم که عورت‌های شما را پوشیده می‌دارد و [برای شما] زینتی است، و [لی] بهترین جامه، [لباس] تقواست.»

۲. نحل ۱۵: ۸۱: «و برای شما تن‌پوش‌هایی مقرر کرده که شما را از گرما [و سرما] حفظ می‌کند، و تن‌پوش‌ها [زره‌ها]ی که شما را در جنگستان حمایت می‌نماید. این گونه او نعمتش را بر شما تمام می‌گرداند، امید که شما [به فرمانش] گردن نهد.»

هر دو را شامل می‌شود، در خصوص زن به دلیل زیبایی و جاذبه‌اش اهمیت بیشتری می‌یابد.

مطالب مربوط به حجاب و پوشش زن در برابر دیگران در آیاتی از آن منعکس شده است که آیه ۳۱ سوره نور موسوم به «آیه حجاب» مهم‌ترین آنهاست. در این آیه با بیان محدوده پوشش زن در برابر نامحرم، پس از نسیء آشکارکردن زینت، «ما ظهراً» استننا شده است: ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾. این استننا که نوعی اجمال دارد، برداشت‌های گوناگون نگاه نادرست تفسیری و فقهی را موجب گشته است، به طوری که برخی از نویسندگان با نگاهی افراطی به نوع پوشش در عصر نزول و بی‌توجه به معنای تفسیری و فقهی، به استنتاج مطالب شگفت‌آوری پرداخته‌اند. طبق این آیه برخی از فقیهان پوشش وجه و کفین را لازم شمرده‌اند،^۱ و شماری دیگر افزون بر وجه و کفین، قدمین را نیز استننا کرده‌اند.^۲ این در حالی است که «ما ظهراً» فقیهانی که وجه و کفین را استننا کرده‌اند درباره جواز آشکارکردن زیورات و نیز آرایش دست و صورت اختلاف نظر دارند.^۳ در مقابل، برخی از نویسندگان پوشاندن مو، گردن، دست‌ها تا آرنج، و پاها تا زانو را برای زن در برابر نامحرم لازم شمرده و مستند خود را آیه یادشده دانسته‌اند!^۴

۱. برای نمونه نک: فاضل مقداد، کنز العرفان، ج ۲، ص ۲۲۲.

۲. برای نمونه نک: یوسف بحرانی، الحدائق الناضرة، ج ۲۳، ص ۵۴.

۳. نک: محمدبن حسن طوسی، الخلاف، ج ۴، ص ۲۴۸؛ محقق حلی، المعتمد، ج ۲، ص ۱۰۱؛ ابن قدامة، المغنی، ج ۱، ص ۶۳۷. برای تفصیل فتاوی معاصر نک: مسعود

معصومی، احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان، ص ۱۰۸-۱۱۱.

موضوع دیگر آنکه آیا رعایت «حداقل حجاب شرعی» تکلیفی فردی است یا جنبه اجتماعی دارد و مشمول قوانین الزام آور است؟ در این نوشتار می‌کوشیم تا در دو بخش، با کمک قراین درون‌متنی و برون‌متنی و با تکیه بر مبانی تفسیری و فقهی، اجمال ظاهری آیه حجاب را برطرف کنیم و سپس در خصوص الزام حکومتی حجاب و قانونی شدن آن در جامعه به تحلیل آیات و روایات پردازیم و پرسش‌ها درباره آن را پاسخ گوئیم.